

Грабар Н. Г.,

кандидат наук із соціальних
комунікацій, доцент
Харківського національного
технічного університету
сільського господарства імені
Петра Василенка

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: БІБЛІОТЕКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

З подальшим розвитком бібліотек у комунікаційному суспільстві бібліотечні фахівці потребуватимуть розширення кола професійного спілкування. У статті акцентується увага на особливостях професійного спілкування в бібліотеках.

Ключові слова: бібліотека, професійне спілкування, бібліотечні фахівці, комунікаційне суспільство.

С дальнейшим развитием библиотек в коммуникационном обществе библиотечные специалисты потребуют расширения круга профессионального общения. В статье акцентируется внимание на особенностях профессионального общения в библиотеках.

Ключевые слова: библиотека, профессиональное общение, библиотечные специалисты, коммуникационное общество.

With the further development of libraries in the communication society, library specialists will need to expand the range of professional communication. The article focuses on the features of professional communication in libraries.

Key words: library, professional communication, library specialists, communication society.

Останнім часом інформаційні та комунікаційні технології докорінно змінили засоби ділової діяльності та спілкування. В

умовах розширення комунікаційних відносин бібліотеки постають системоутворюючими компонентами соціально-культурної інфраструктури, формуючи навколо себе особливе культурне і інформаційно-комунікаційне середовище. Сучасний бібліотекар своїм соціальним призначенням повинен сприяти оволодінню новими знаннями, яких сьогодні надзвичайно потребує наше суспільство. Сутність професії бібліотекаря у своїй основі має комунікативно-комунікаційну спрямованість. Як вважає В. Ільганаєва, комунікативна свідомість працівників сфери культури має спрямовуватися не на глибоке перетворення суспільних відносин, а на зміни свідомості людей на підставі вдосконалення індивідів [8]. Від цього залежатиме і комунікаційна взаємодія, що передбачає процес встановлення цілеспрямованого, фактично програмованого зв'язку між взаємодіючими суб'єктами комунікаційних відносин, результатом якої є зміна поведінки чи стану свідомості. Це і є проблемою професійного спілкування як способу встановлення контактів та взаємодії.

Відтак особливої ваги набуває не тільки рівень професійної свідомості і професіоналізму бібліотекаря, але й формування ефективного комунікативного середовища для професійного спілкування з колегами та читачами [7, 9, 11].

З появою новітніх технологій в професійному середовищі інтерес до проблем спілкування посилюється. Безперечно, діяльність сучасного бібліотекаря не обмежується роботою з

книгами. Зараз все частіше він працює з аудіо-та відеоматеріалами, електронними виданнями. Впровадження у бібліотеках автоматизованих технологічних процесів призвело до значних змін професійної підготовки бібліотекаря. Знадобилися специфічні навички: операторські, уміння моделювати процеси, психологічна адаптація.

Мета публікації: узагальнити уявлення про професійне спілкування в сучасних умовах, що потребує вирішення наступних завдань:

–надати характеристику професійного спілкування у бібліотеці;

–виявити вплив сучасного бібліотечного середовища на особливості професійного спілкування.

Спілкування для бібліотекарів необхідне для обміну результатами теоретичних і практичних напрацювань бібліотек, про що пишуть: В. Бородіна, Т. Вилегжаніна, О. Воскобойнікова-Гузєва, М. Дворкіна, О. Дікунова, С. Головка, А. Гончаров, С. Єзова, В. Ільганаєва, Л. Красинська, К. Лобузїна, І. Мейжис, Ю. Мелентьєва, Т. Новальська, В. Пашкова, О. Смолїна, А. Чачко, Я. Хїмїч та їн.

Поняття «професійне спілкування бібліотекаря» вперше в термосистему вводить Л. Красинська, обґрунтовуючи діяльнісно-особистісний підхід до спілкування [9]. Пізніше до аналізу професійного бібліотечного спілкування звертається А. Гончаров.

Він розглядає професійно-бібліотечне спілкування як комунікаційний процес, який здійснюється технічно-електронними засобами і як комунікаційний процес, який здебільшого відображає суб'єкт-суб'єктну взаємодію (традиційне спілкування). Але вже відчутна тенденція до взаємної інтеграції і тому професійно-бібліотечне спілкування передбачається як комунікаційно-комунікативний процес [6].

На кваліфіковану підготовку бібліотекарів націлене дослідження О. Бруй, зокрема на вміння диференційовано підходити до людей, володіти навичками розуміння учасників бібліотечного спілкування. Найважливішою складовою професійної компетентності бібліотекаря автор вважає соціально-перцептивну компетентність [3].

У дослідженні К. Лобузіної зазначено про трансформацію змісту бібліотечної професії в сучасному суспільстві, коли бібліотечні фахівці перетворюються на експертів, які здійснюють функції управління знанням та є інформаційними посередниками в процесі соціальних комунікацій [10].

А. Соколов, який присвятив чимало праць дослідженням бібліотечної діяльності та професійної свідомості бібліотекарів, визнає необхідність встановлення професійних контактів як прояву компетенції в бібліотечній професії [11].

Нині спілкування у віртуальному просторі для бібліотек виокремилось у спеціальне середовище комунікації, яка існує

тільки в межах віртуальної реальності. Внаслідок активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій виникло комп'ютерно-опосередковане спілкування, що також потребує комунікативних навичок. Тому здійснення якісного спілкування передує вирішенню проблем інформаційного обслуговування, тобто переходу до комунікації.

Для налагодження необхідних контактів слід зважити на їхній стан та особливості: професійне спілкування, професійний саморозвиток, мотивація, інтереси. Налагоджені професійні контакти можуть допомогти у виконанні обов'язків, кар'єрі, особистому житті. Для того, щоб професійні контакти були тривалими, корисними колективам бібліотек, бажано кожному створювати всі необхідні умови для їхнього підтримання. Варто звернути увагу й на особливості професійного спілкування, його стиль. Професійні контакти сприяють творчому розвитку, надають можливість детальніше вивчити проблеми бібліотек, установити нові професійні контакти [7, 12].

Зокрема С. Головка наголошує, що в процесах модернізації, реформування і оновлення бібліотечно-інформаційного простору значну роль відіграють молоді спеціалісти. Тому так необхідне сприяння реалізації професійного і творчого потенціалу бібліотечного фахівця [5].

Адже привертає увагу діяльність тієї бібліотеки, де колектив більше налаштований на інновації, конструктивні

зміни, які є прямим наслідком і втіленням креативної спрямованості персоналу. Л. Бейліс вважає, що на креативність фахівця впливають два фактори: професійне самопочуття (рівень задоволення особистих та особистісних потреб: матеріальний і моральний стан бібліотекаря, усвідомлення ним своєї необхідності й успішності; наявність позитивного іміджу – власного і установи; відчуття піклування держави та підтримки суспільства) і професійна самосвідомість [1, с. 10]. Перші складові передбачають умови праці на невизначено великий період, регулюють та ініціюють виробничу й креативну діяльність в межах існуючого законодавства й кращих традицій колективу. Другі – потребують особливого професійного середовища. Які це можуть бути умови? Бібліотечний колектив – єдиний суб'єкт у системі професійної комунікаційної взаємодії, яка проявляється на різних рівнях його організації і функціонального розподілу праці. Звідси професійна діяльність бібліотеки у своїй основі скеровується на:

- створення комфортного середовища для використання інформації;
- розвиток засобів внутрішньоорганізаційних та зовнішніх інформаційних зв'язків;
- формування інституалізованих і використання неінституалізованих каналів та засобів міжособистісного спілкування й обміну знаннями.

Нині значну роль має організація загального комунікаційного простору, де кожен елемент і явища наділені колективним значенням на базі єдиних ціннісно-сміслових орієнтацій. Інструментом створення такого простору виступають внутрішньоорганізаційні комунікації. Вони забезпечують реалізацію всіх основних функцій управління і, головне, формують систему соціальних уявлень колективу бібліотеки. Комунікації сприяють передачі ключових елементів культури організації її членам, включаючи в себе як офіційні (ознайомлення працівників з основними цінностями бібліотеками), так і неофіційні (вплив через неформальні канали) методи, направлені на формування певних установок і поведінки співробітників. Саме комунікації роблять можливим спільне мислення, яке веде до спільних дій, сприяє взаєморозумінню всіх членів колективу [2, 4, 7].

Зовнішні контакти значно розширилися, завдяки Інтернету. Основні напрямки міжнародного співробітництва передбачають обмін професійною документацією, результатами наукових досліджень, партнерство в створенні і застосуванні міжнародних інформаційних систем. Важливістю набуває толерантність під час спілкування з представниками інших поглядів насамперед в мережевому співтоваристві.

Щодо внутрішньої комунікації: практики впевнені, що спілкування з колегами у процесі роботи стимулює до узагальнення й аналізу власних результатів та бажання спільними

зусиллями знаходити нові шляхи підвищення своєї майстерності, розвитку творчості та залучення нових користувачів до читання. Для цього проводяться Дні професійного читання, бібліотечні школи, семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи і все те, що сприяє підвищенню кваліфікації.

До особливостей внутрішніх та зовнішніх професійних контактів слід віднести таку форму, як полілог бібліотечних фахівців з представниками різних професій. Таке спілкування характеризується позитивними й негативними впливами його учасників. Позитивний характер бібліотечного спілкування визначається, по-перше, цілеспрямованістю та нелінійністю; по-друге, намаганням досягти взаєморозуміння та взаємопов'язаності всіх комунікативних актів, етапів і послідовності дій в процесі спільної діяльності; по-третє, здатністю сприяти досягненню результату, поставленої мети через зближення суб'єктів спілкування, по-четверте, забезпеченням високої якості результатів бібліотечної діяльності, що впливає на імідж бібліотеки, формує ефективне соціокомунікативне середовище [12].

Зважаючи на важливість професійного спілкування в бібліотечній сфері постає нагальна необхідність формування культури спілкування. Безперечно, успішність кожного фахівця в значній мірі залежить від його уміння спілкуватися. Культура професійного спілкування ґрунтується на високому професіоналізмі та чіткому дотриманні всіма учасниками

загальноприйнятих і взаємопов'язаних між собою вимог: ввічливість, скромність, коректність, точність, автентичність, доброзичливість. Тому, на нашу думку, доцільним є включення до навчальних планів підготовки кадрів для бібліотечної сфери та програм підвищення кваліфікації комунікативних практик, які передбачають поєднання таких форм: контактні (встановлення взаємовідносин); діалогові (партнерські на основі обміну інформацією); монологів. Оволодіння культурою професійного спілкування також сприятиме формуванню ефективного комунікаційного середовища бібліотек.

Висновки. Нові соціокомунікаційні умови знайшли відбиток і на такій складовій як професійне спілкування. Бібліотеки постають системоутворюючими компонентами соціально-культурної інфраструктури, формуючи навколо себе особливе культурне і інформаційно-комунікаційне середовище. Враховуючи сферу бібліотечного спілкування, вдосконалення його якості бібліотека зможе підвищити свій соціальний престиж, створити робочу атмосферу для реальних і потенційних читачів.

Формується нова парадигма гуманізації інформаційних відношень, розвитку бібліотек в якості не тільки інформаційних посередників, але й центрів людського спілкування, що орієнтує на зміну свідомості бібліотекарів від носіїв технологій до особистісно-орієнтованих гуманістичних відносин.

Сучасна система професійних комунікацій розвивається під впливом розвитку процесів глобалізації, інформаційно-комунікаційних технологій, розширення змісту бібліотечно-інформаційної діяльності. До особливостей сучасної системи професійних комунікацій віднесено різноманітність арсеналу форм, каналів і засобів взаємодії фахівців бібліотечної справи; посилення взаємозв'язків між вченими і практиками; професійна взаємодія та взаємозв'язки бібліотек із різними структурами та системами суспільства; міжкультурні взаємозв'язки; професійне спілкування, форми і засоби якого диверсифікуються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бейліс Л. Формування творчої спрямованості діяльності бібліотечного колективу / Л. Бейліс // Бібліотечна планета. – 2012. – №3. – С.9–13.
2. Бородина С. Д. Коммуникационная культура библиотек: науч.-практ. пособие /С. Д. Бородина, Г.М. Кормишина. – М.: Либерия-Бибинформ, 2008. – 128 с.
3. Бруй Е. В. Актуализация социально-перцептивной компетентности библиотечных сотрудников вуза в невербальном общении : дисс. ... канд. психолог. наук : 19.00.05 / Бруй Елена Владиславовна; [Место защиты: Рос. гос. социал. ун-т]. – М., 2011. – 277 с.
4. Воскобойнікова-Гузєва О. Сучасні засоби професійних інформаційних комунікацій / О. Воскобойнікова-Гузєва // Бібліотечний вісник. – 2004. – № 2. – С. 22–26.
5. Головка С. И. Профессиональная модель сотрудника современного библиотечно-информационного сервиса / С. И. Головка // Научный диалог. – 2014. – №2. – С.61– 77.

6. Гончаров А. Л. Теоретико-методологические основы изучения профессионального библиотечного общения: автореф. дис. ... канд. пед. наук / А. Л. Гончаров. – СПб., 1998. – 16 с.

7. Грабар Н. Г. Трансформація професійної свідомості бібліотечних фахівців / Н. Г. Грабар // Бібліотекар XXI ст. : нові стандарти професії матеріали Міжнар. наук.-практ. віртуал. конф. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленко [уклад. А. Л. Шалиганова]. – Х., 2008. – С. 9–15.

8. Ільганаєва В. О. Формування професійного світогляду фахівців в галузі культури / В. О. Ільганаєва // Культура України. Зб. наук. пр. / Харк. держ. акад. культури ; Відп. ред. О. Г. Стахевич. – Х. : ХДАК.– 2000. – Вип. 6. Мистецтвознавство. – С. 48–53.

9. Красинская Л. Ф. Профессиональное общение библиотекаря: психолого-педагогический аспект: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Л. Ф. Красинская. – М., 1993. – 16 с.

10. Лобузіна К. [Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія](#) / Катерина Лобузіна; НАК України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2012. – 252 с.

11. Соколов А. В. Кому нужны библиотеки в XXI веке / А. В. Соколов // Библиотековедение. – 2006. – № 6. – С. 27–29.

12. Шемаєва Г. В. Особливості сучасної системи професійної комунікації / Г. В. Шемаєва, Н. Г. Грабар // Науково-комунікаційний простір бібліотеки ЗВО: вимоги часу та реалії : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 1–2 листоп. 2018 р. – Миколаїв : НУК, 2018. – С. 89–93.